

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

PL ./ riksåklagaren ang. grov skadegörelse

(Svea hovrätts, avd. 5, dom den 22 november 2012 i mål nr B 815-12)

Sedan Högsta domstolen med utgångspunkt i vad hovrätten har funnit utrett meddelat prövningstillstånd i frågan om efter vilken beräkningsmetod skadan ska värderas (jfr Högsta domstolens beslut den 8 april 2013 i mål Ö 4993-12) har Högsta domstolen förelagt mig att inkomma med svarsskrivelse.

Eftersom prövningstillståndet avser frågan om efter vilken beräkningsmetod skadan ska värderas är min svarsskrivelse inriktad på endast denna fråga.

Bakgrund

Åtalet m.m.

PL åtalades för grov skadegörelse för att ha sågat ner tre stora tallar på BBs tomt och skadat ytterligare tre tallar genom att såga i dem. Värdet av de skadade tallarna angavs i åtalet uppgå till cirka 236 700 kr exklusive moms, vilket är av stor ekonomisk betydelse.

Som bevisning i målet åberopades från såväl åklagarens som målsägandens sida, såvitt nu är av intresse, ett värderingsutlåtande av arboristen CB, Svartsjö trädkonsult, samt vittnesförhör med CB. På PLs begäran hölls syn på den plats på BB tomt där de numera fällda tallarna har stått.

PL erkände att han fällt tre tallar och skadat en tall på ett sådant sätt att den behövt fällas. Han underkastade sig ansvar för skadegörelse av normalgraden.

Tingsrättens dom

Tingsrätten fann utrett att PL fällt tre gamla tallar på BBs tomt och att han dessutom sågat i tre andra tallar på platsen. Tingsrätten fann vidare utrett att en av de sistnämnda tallarna skadats så allvarligt att det varit nödvändigt att fälla den, men att de andra två tallarna står kvar på tomten och är livskraftiga. Tingsrätten fann därmed att PL uppsåtligen skadat, dvs. åstadkommit en negativ värdeförändring, på fyra tallar. Eftersom de skadade tallarna varit av stor ekonomisk betydelse fann tingsrätten att PL skulle dömas för grov skadegörelse. Enligt tingsrätten skulle de förstörda tallarnas värde fastställas till 174 500 kr, omfattande inköps- och etableringskostnader för fyra nya tallar. Tingsrätten fann det styrkt att kostnaden för inköp av fyra tallar uppgick till 99 500 kr. Enligt tingsrätten hade målsäganden och åklagaren inte styrkt att kostnaderna för etablering skulle uppgå till påstått belopp. Enligt tingsrätten är

det svårt att föra bevisning om storleken av en sådan kostnad, varför det fanns förutsättningar för att, med stöd av 35 kap. 5 § rättegångsbalken, bestämma den samlade ersättningen för etablering av de nya tallarna till ett skäligt belopp. Vid en sådan bedömning fann tingsrätten att ersättningen för etablering av tallarna skulle bestämmas till 75 000 kr.

Hovrättens dom

Hovrätten fann, lika med tingsrätten, utrett att PL uppsåtligen på BBs tomt fällt tre tallar och skadat ytterligare en tall så allvarligt att det varit nödvändigt att fälla den. Hovrätten fann också att trädet haft ett ekonomiskt värde för BB, varför gärningen har inneburit ett sådant men för hennes rätt till egendom som avses i 12 kap. 1 § brottsbalken.

När det gällde frågan om hur stor skada PL orsakat BB fann hovrätten att skadan skulle värderas till 181 507 kr, motsvarande återanskaffningskostnaden, dvs. inköp och kostnad för etablering av ett plantskoleträd i rimlig storlek. Enligt hovrätten var det rimligt att de nedtagna träden skulle ersättas med betydligt mindre träd, varför något tillägg relaterat till de gamla trädens storlek inte skulle göras till inköpspriset. På grund av beloppets storlek fann hovrätten att gärningen skulle rubriceras som grov skadegörelse.

Överklagandet

PL har överklagat hovrättens dom och yrkat att Högsta domstolen med ändring av hovrättens dom ska döma honom för skadegörelse av normalgraden och i följd därav lindrar det straff han dömts till. Han har i vart fall yrkat strafflindring.

PL har till grund för sitt överklagande anfört bl.a. följande. Han delar inte hovrättens uppfattning att återanskaffningskostnaden ska ligga till grund för bedömningen. Skadan ska i stället uppskattas till skäligt belopp med stöd av bestämmelsen i 35 kap. 5 § rättegångsbalken. Den utredning som åberopades av åklagaren och målsäganden är inte tillämplig på aktuella gotländska förhållanden. I målet handlar det om fyra självsådda, vindpinade tallar som sågats ned, varför det måste anses vara orimligt att dessa ska ersättas med ett skadestånd i den storleksordning som hovrätten kommit fram till.

I andra hand gör PL gällande att, för det fall återanskaffningsvärdet ändå ska anses ligga till grund för bedömningen av skadans storlek, återanskaffningsvärdet inte uppgår till det belopp hovrätten har kommit fram till, med stöd av en i hovrätten åberopad Lantmäteriverksrapport (LMV-rapport 1999:7) med bilagd tabell av vilken det framgår återanskaffningskostnad för olika sorters träd, bl.a. tallar. Tabellen utgår från 1999 års prisnivå. Enligt denna uppgick återanskaffningskostnaden, inklusive plantering, för en tall till 1 450 kr. För att kostnaden ska anpassas till dagens nivå har en uppräknig

med faktorn 1,4 gjorts, vilket leder till en återanskaffningskostnad för fyra tallar till 8 120 kr.

Trots att hovrätten i domen angivit vad PL anförde om vad det enligt Lantmäteriverksrapporten skulle kosta att återanskaffa och plantera fyra tallar i angiven storlek, har hovrätten påstått att någon annan utredning rörande inköpspriser och etableringskostnader än CBs värdering inte har åberopats.

Grunderna för min inställning

Frågan om hur stor skada PL orsakat BB genom att såga ner de fyra tallarna är främst av betydelse för bestämmande av skadeståndets storlek. Frågan har emellertid i viss mån betydelse också för gärningens rubricering och straffvärde.

Eftersom målet gäller värdering av olovligt avverkade träd på tomtfastighet kommer mitt yttrande att inriktas på värdering av sådana träd.

Den rättsliga regleringen

Skadeståndslagen

Enligt 2 kap. 1 § skadeståndslagen (1972:207) ska den som uppsåtligen eller av oaktsamhet vållar sakskada ersätta skadan.

Vad ersättningen ska avse regleras i 5 kap. 7 § skadeståndslagen. Enligt denna bestämmelse omfattar skadestånd med anledning av sakskada ersättning för 1) sakens värde eller reparationskostnad och värdeminskning, 2) annan kostnad till följd av skadan och inkomstförlust eller 3) intrång i näringsverksamhet.

I punkten 1 anges sakens värde som första alternativ för beräkningen av skadeståndets storlek. Värdeersättning kan beräknas på olika sätt och i lagen ges inte någon vägledning för hur skadan ska värderas. Det talas i förarbetena om att ersättning ska utgå för det förmögenhetsvärde som går förlorat till följd av att ett föremål skadas (prop. 1972:5 s. 578 samt Bertil Bengtsson och Erland Strömbäck, Skadeståndslagen En kommentar, 4 uppl., s. 375). I praxis har emellertid vissa metoder för beräkningen blivit dominerande. Vid totalskada på egendom finns olika sätt att bestämma värdet av den skadade egendomen.

De metoder som i första hand kommer i fråga vid skadevärdering är baserade på återanskaffningskostnaden, försäljningspriset eller bruksvärdet. Dessutom finns möjligheten till en rent skönsmässig uppskattning enligt 35 kap. 5 § rättegångsbalken. Det finns inget formellt hinder mot att sammanjämka de olika metoderna. (Jan Hellner och Marcus Radetzki, Skadeståndsrätt, 7 uppl., s. 412).

Av de olika metoderna är vid beräkning av skadestånd för totalskada den primära den som baserar sig på återanskaffningskostnaden. Denna metod är mest använd och i doktrinen ansedd som huvudregel. Värdet beräknas med ledning av kostnaden för återskaffning av ny egendom av samma slag som den skadade egendomen vid tiden för skadan (alltså inte vad egendomen kostade då den en gång i tiden anskaffades av den ersättningsberättigade). Från detta belopp görs sedan avdrag för ålder och bruk, eventuellt också för nedsatt användbarhet eller annan omständighet. Värderingsmetoden är hämtad från försäkringsrätten (jfr 6 kap. 2 § försäkringsavtalslagen [2005:104]). Tanken bakom återanskaffningsvärdet är att den skadelidande ska kunna återanskaffa egendomen eller anskaffa en motsvarande egendom. Långtgående avdrag för ålder och bruk kan motverka återanskaffning, varför sådana avdrag i skadeståndssammanhang, enligt Bengtsson/Strömbäck bör ske med större försiktighet än vad som kan antas gälla i försäkringssammanhang. (Se bl.a. Bengtsson/Strömbäck, a.a. s. 375 f., Hellner/Radetzki, a.a. s. 412 f., NJA 2011 s. 576 och Märten Schultz, Juridisk Tidskrift 2009-10 s. 846 ff.)

Försäljningsvärde är det värde som egendomen skulle ha kunnat inbringa vid en försäljning. Den skadade egendomens försäljningsvärde skulle ofta sätta den skadelidande i ett sämre läge. Åtskilliga bruksföremål i det dagliga livet har ett lågt försäljningsvärde. Huvudregeln i skadeståndsrätten har därför blivit att återanskaffningsvärdet och inte försäljningsvärdet läggs till grund för skadeståndet (Bengtsson/Strömbäck, a.a. s. 377.)

Också ett föremåls bruksvärde kan någon gång tänkas göra underlag för beräkningen av skadestånd, t.ex. när återanskaffning av ett skadat föremål inte är möjligt eller varken dags- eller försäljningsvärdet kan bestämmas med tillfredsställande grad av tillförlitlighet. Ett sådant värde uppskattas skönsmässigt. (Bengtsson/Strömbäck, a.a. s. 377.)

35 kap. 5 § rättegångsbalken

Enligt 35 kap. 5 § första meningen rättegångsbalken får rätten, om det är fråga om uppskattning av en inträffad skada och full bevisning om skadan inte alls eller endast med svårighet kan föras, uppskatta en skada till ett skäligt belopp. Bestämmelsen innebär att en bevislätnad kan tillåtas, om full bevisning rörande en skada inte alls eller endast med svårighet kan föras. Detta omfattar såväl fall där med hänsyn till skadans natur utredning angående skadans omfattning inte kan läggas fram som de fall där omfattningen väl kan utredas men pga. omständigheterna bevisning rörande skadans värdering inte kan föras eller skulle vara förenad med alltför stora svårigheter (NJA II 1943 s. 449). Paragrafen saknar aktualitet i ett fall där de faktiska kostnaderna kan styrkas genom en räkning och liknande (NJA 2006 s. 367). En skälighetsbedömning kan antas i princip innefatta ett krav på åtminstone någon form av sannolikhetsövertikt. Det får i vart fall inte vara mer sannolikt att skadan inte

uppgår till minst det utdömda beloppet än att den gör det (Peter Fitger m.fl. Rättegångsbalken II s. 35:60 a).

Enligt 35 kap. 5 § andra meningen rättegångsbalken kan regeln om att skada i vissa fall får uppskattas till skäligt belopp tillämpas om bevisningen kan antas medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till skadans storlek och det yrkade skadeståndet avser ett mindre belopp. I förarbetena anges att bestämmelsen kan bli tillämplig främst vid frågor om enskilda anspråk i brottmål samt att det för såväl parterna som domstolen normalt torde framstå som en fördel att domstolen omedelbart avgör skäligheten av ett yrkat belopp i stället för att skadeståndstalan avskiljs för särskild handläggning med de kostnadsökningar och fördröjningar som det innebär (prop. 1987/88:1 s. 12 f.). Även vid tillämpningen av den andra meningen torde man i princip böra upprätthålla ett krav på åtminstone någon form av sannolikhetsövervikt, dvs. det ska vara mer sannolikt att skadan uppgår till minst det utdömda beloppet än att den inte gör det. Som mindre belopp anges i förarbetena belopp som inte överstiger ett halvt basbelopp (a. prop. s. 14).

Särskilt om värdering av olovligt avverkade träd

Det finns flera särskilda modeller (formelmetoder) för skadevärdering av avverkade träd, bl.a. VAT 03, CAVAT, CTLA 2000, Lantmäteriverkets modell för tomtanläggningar, Werner Kochs modell, Stritzkes modell och Alnarpsmodellen¹. Flertalet modeller utgår från återanskaffningskostnaden medan Lantmäteriverkets modell utgår från fastighetens marknadsvärdeminskning. Några av dessa modeller är främst anpassade för värdering i samband med exploatering och inte primärt för värdering vid olovlig trädavverkning.

I två äldre avgöranden av Högsta domstolen synes utgångspunkten för skadevärderingen vid olovlig avverkning av träd ha varit vedvärdet samt trädens värde som prydnadsträd (se NJA 1898 s. 290 och NJA 1919 s. 1).

¹ Se bl.a. information från Svenska Trädföreningen, www.tradforeningen.org; Johanna Blixt och Emma Gustavsson, Skadevärdering av olovligt avverkade tomtträd – Hur ska olovlig avverkning av träd på annans tomtmark värderas, examensarbete Institutionen för Teknik och samhälle, Lunds Tekniska Högskola, Lunds Universitet samt Johan Östberg m.fl., Ekonomisk värdering av urbana träd – Alnarpsmodellen, Sveriges Lantbruksuniversitet, Rapport 2013:13.

VAT 03

I målet har på målsägandens begäran en värdering utförts av de fyra tallarna av arboristen CB. Den värderingsmetod som använts är VAT 03 (Vaerdisaetning af traer i byrum, have, park og landskab). VAT 03 är en dansk framtagen värderingsmodell och används ofta av arborister när de gör en bedömning av ett trädets värde. Värderingen utgår från ett basvärde som innefattar kostnader för inköp och kostnad för etablering av ett plantskoleträd i rimlig storlek. Värdet regleras sedan i förhållande till det aktuella trädets storlek, kondition, placering och ålder.

Den i målet aktuella värderingen är gjord utifrån den information som stubbarna och markförhållandena givit samt kvarvarande stående träd på platsen. Övriga uppgifter kring trädets kondition har uppskattats.

VAT 03 är en värderingsmodell anpassad främst till träd i offentlig miljö. För träd i privat trädgård har vid värderingen i målet därför en neutral värdering gällande placeringsfaktorn använts, vilket betyder att den inte påverkar värdet varken negativt eller positivt.

Min bedömning

I målet aktuell fråga gäller värdering av skada av olovligt avverkade tomträd. Andra värderingsprinciper bör kunna tillämpas t.ex. vid avverkning på skogsfastighet. Anlagda träd eller träd som står på anlagd mark bör oftast bedömas ha ett högre värde än t.ex. en självsådd skogsbacke. Exempelvis vårdträd, fruktträd och träd med insynsskyddande funktion torde anses särskilt värdefulla.

De i målet avverkade fyra tallarna har gått helt förlorade. Det är fråga om en totalskada, varför trädets värde bör vara utgångspunkten för bedömningen av skadans storlek. Träden stod på BBs tomt, i närheten av hennes bostadshus. Träden haft en viktig funktion för BB, bl.a. genom att ge välbehövlig skugga åt hennes planteringar. Som tingsrätten anført finns numera en framträdande ”glugg” mellan de kvarvarande tallarna.

I ett fall som detta bör utgångspunkten vara att den skadelidande – så långt möjligt – ska ställas i samma läge som om den skadegörande händelsen aldrig hade inträffat.

Enligt min bedömning saknas skäl att vid värdering av skadan i det aktuella fallet frånga huvudregeln vid skadevärdering om att återanskaffningskostnaden ska utgöra utgångspunkten. Ersättning för återanskaffningskostnaden utgör den bästa möjligheten för den skadelidande – målsäganden – att skaffa annan egendom i stället för den skadade.

I målet är fråga om värdering av fyra nedsågade träd som var för sig varit av betydelse för BB, varför varje träd bör kunna värderas separat.

Vid beräkningen av återanskaffningskostnaden bör i vart fall kostnad för inköp av nya trädplantor i rimlig storlek liksom kostnader för nyplantering och skötsel under en period ingå. Vid beräkningen bör viss hänsyn kunna tas till de aktuella trädens storlek, kondition, placering, ålder och funktion. En utgångspunkt torde kunna vara den i målet åberopade värderingsmetoden VAT 03.

I här aktuellt fall bör hänsyn tas till att ersättning med lägre träd inte skulle fylla den för BB önskade funktionen, dvs. att ge skugga åt hennes planteringar.

När det gäller att fastställa skadeståndsbeloppets storlek torde vid olovlig trädavverkning ibland påtagliga bevisvärigheter föreligga, varför förutsättningar för att tillämpa 35 kap. 5 § rättegångsbalken kan finnas. Parterna kan också godta att domstolens uppskattar skadeståndet efter skälighet (se NJA 2011 s. 576). I detta mål har emellertid, genom värderingsutlåtandet och vittnesmålet av arboristen CB, full bevisning om de aktuella trädens ursprungliga skick liksom om inköps- och etableringskostnader avseende fyra tallar förebringats, varför skäl att uppskatta skadan till ett skäligt belopp enligt 35 kap. 5 § första meningen rättegångsbalken saknas. Bestämmelsen i 35 kap. 5 § andra meningen rättegångsbalken bör i detta fall inte bli aktuell att tillämpa eftersom yrkandet avser ett belopp som med marginal överstiger ett halvt basbelopp.

Jag anser således att återanskaffningsvärdet bör vara utgångspunkten vid värderingen av den skada PL uppsåtligen har orsakat BB. Arboristen CB har lång erfarenhet av trädvärdering och den av henne använda värderingsmetoden är väl etablerad. Skäl att ifrågasätta hennes uppgifter och slutsatser finns inte. Genom i målet förebringad bevisning är styrkt att kostnaderna för inköp och etablering av fyra nya tallar uppgår till i vart fall 181 507 kr.

Bevisuppgift m.m.

Som bevisning åberopas arboristen CBs värderingsutlåtande, tilläggsprotokoll, uab 31, s. 6-12, liksom förhöret med CB. Vidare åberopas förhör med målsäganden BB. Förhören kan förebringas genom uppspelning av tingsrättens ljud- och bildupptagning. Slutligen åberopas syn på fotografier föreställande de fällda och skadade träden, förundersökningsprotokollet, uab 3, s. 10-23. Jag anser att prejudikatfrågan bör kunna avgöras utan huvudförhandling.

Anders Perklev

Hedvig Trost

Kopia till:

Västerorts åklagarkammare/lokal åklagare i Visby (AM-203184-10)
Utvecklingscentrum Malmö
Utvecklingscentrum Stockholm